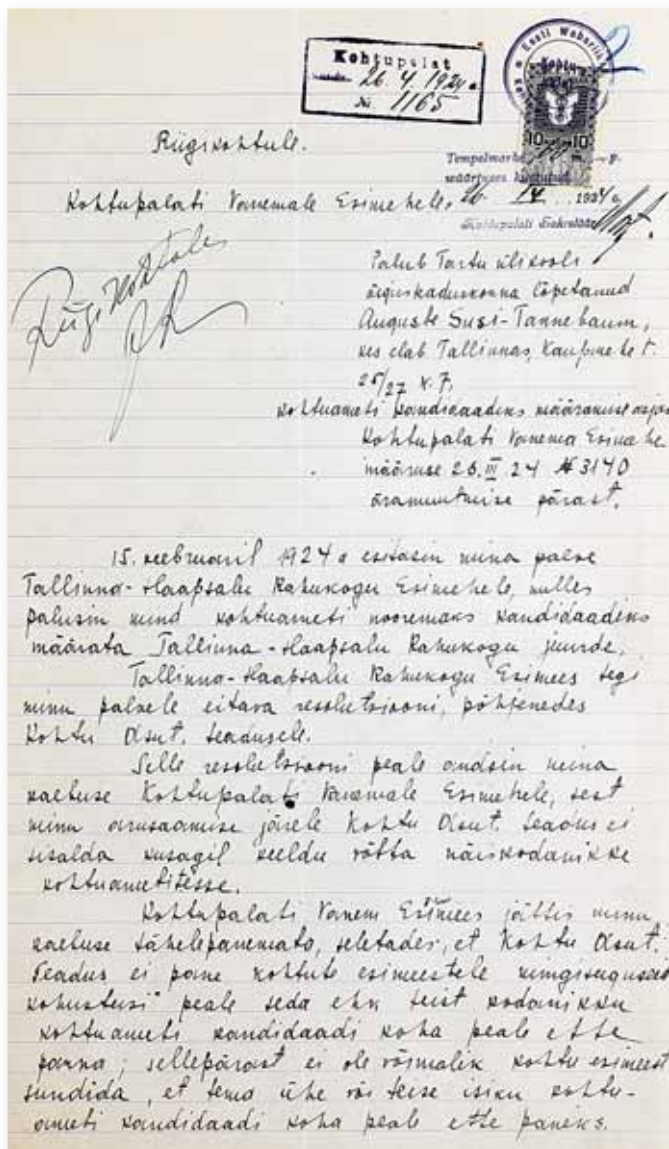

Diplomeeritud, ent haamri ja talaarita

2017. aastal on Eesti vabariigis 64% kohtunikest (153 kohtunikku 239-st) naised ja ka riigi peaprokurör on naine, ning see tundub meile loomuliku ja iseenesestmõistetavana. Aastatel 1918–1940 ei olnud Eestis seevastu ametisse nimetatud ühtegi naiskohtunikku ega prokurööri, ehkki ülejäänud klassikalised juristiametid olid naistele kättesaadavad.

Auguste Susi-Tannebaumi kaebus riigikohtule 24. aprillil 1924. aastal

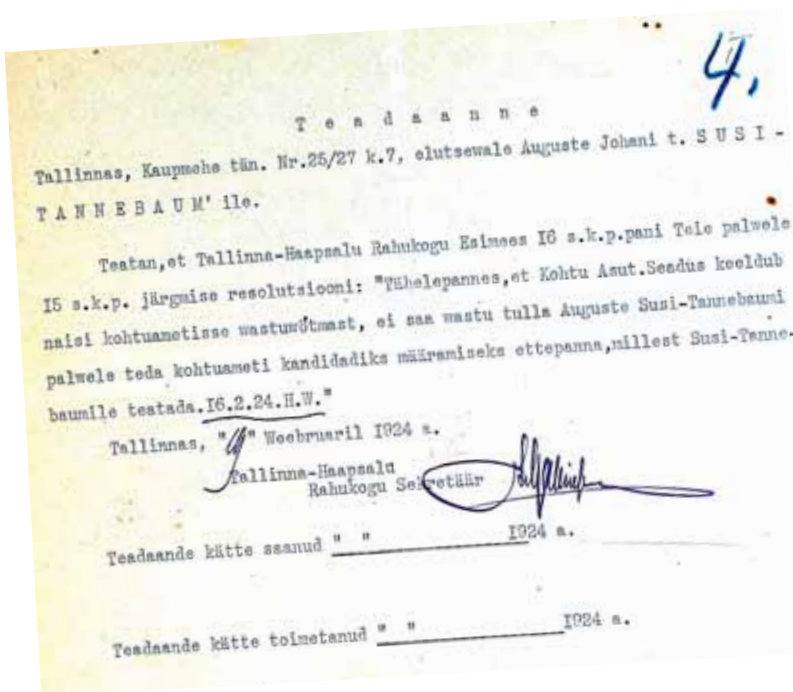
Esimese naisena sai Eestis vannutatud advokaadiks 16. oktoobril 1930. aastal Hilda Reimann ning esimene naisnotar, Ilma Sarepera (ka nimekujuga Saarepera), astus ametisse 21. novembril 1936. Samuti tasub siinkohal mainida, et Tartu ülikooli õigus-teaduskonna esimene naisprofessor Vilma Kelder nimetati ametisse alles 1972. aastal.

Kohtunikuamet eeldas üldjuhul kõrgemat juriidilist haridust, kuid naised pääsesid ülikoolidesse alles 19. sajandi teisel poolel ning üldjuhul asusid nad õppima arstiteaduskonda. Arstina tegutsemist loeti naistele loomumaseks, sest see on seotud inimeste aitamise ning nende eest hoolitsemisega. Vastuseis naiste juriidilise hariduse omandamisele ning juristina praktiseerimisele oli seevastu kogu Euroopas tollal küllaltki levinud. Leiti, et naised ei kõlba juristiametisse, sest nad on liiga kergesti mõjutatavad, sentimentaalsed ja juhitud emotsioonidest, näiteks kaastundest süüdistatava suhtes. Taaselustusid igipõlised seisukohad naiste vähesest analüüsivõimest ja loogilisest mõtlemisest ning kaasasündinud kergemeelsusest. Varjatult avaldati seejuures ka seisukohti, mis hoiatasid naiste poliitiliste õiguste ja naisliikumise üldisema leviku ning täiendava konkurentsi eest tööturul, seda eelkõige advokaatide seas.

Esimesed naised pääsesid vabakuulajatena Tartu ülikooli õigusteaduskonda 1906. aastal, mil õpinguid alustas 12 neidu. Esimestena läbisid kursuse 1912. aastaks Berta Faivus, Feiga Volberg, Malka Trainina ja Šeina Lipsits. Esimese eestlannana läbis juurastuudiumi Ida Ertel, kes sai asjakohase Tartu ülikooli tunnistuse 1913. aastal. Ehkki toonane Venemaa haridusminister A. Schwartz keelas 16. mail 1908. aastal naiste vastuvõtu Vene riiklikesse ülikoolidesse, lubati juba vastuvõetud naissoost vabakuulajatel kursust siiski meestega võrdselt läbida. Samas lubas tsaarivalitsus rajada erakõrgkooli, mille lõpetajad said 1911. aastast õiguse sooritada lõpuksamid riiklike ülikoolide juures.

Olukord naiste kõrghariduse vallas muutus Esimese maailmasõja ajal, kui 1915. aastal hakati rindele võtma ka mees-üliõpilasi. 17. augustil 1915. aastal avaldatud seadlus avas naistele tee kõigisse Venemaa ülikoolidesse, kus nad asusid eelkõige meesüliõpilastest täitmata jäänud kohtadele, ning seda soovitatavalt arsti- ning ajaloo-keeleteaduskonnas. Ehkki teoreetiliselt oli neile selleks igakordselt vaja ka haridusministri eriluba, ilmus vaid mõni kuu pärast Veebruarirevolutsiooni, 13. juunil 1917. aastal haridusministri ringkiri, mis sätestas, et „ülikooli üliõpilasteks võetakse vastu ühesugustel tingimustel mõlemast soost isikuid, rahvuse ja usu peale vaatamata, kes Haridusministeeriumile meesgümnaasiumidelt on atestaadid ehk küpsusetunnistused ehk neile vastavad tunnistused saanud.“

Riigiteenistusse avas naistele ligipääsu aga Vene ajutise valitsuse määrus 1917. aasta 5. augustist pealkirjaga „Naissoost isikutele antud õiguste laiendamise riigiteenistusse astumiseks“. Oluline on siinkohal märkida, et Eesti vabariik lähtus seadusandliku kontinuiteedi printsiibist.

Tallinna-Haapsalu rahukohtu esimehe Hendrik Vahtramäe vastus Susi-Tannebaumi avaldusele

Kõike seda silmas pidades esitas Tallinnas tegutsenud vanutatud advokaadi abi Auguste Susi-Tannebaum 15. veebruaril 1924. aastal Tallinn-Haapsalu rahukogu esimehele avalduse palvega määrata ta noorema kohtuameti kandidaadi ametikohale. Järgmisel päeval lükkas tollane rahukogu esimees Hendrik Vahtramäe aga palve tagasi, sest „Kohtuasutuste Seadus keeldub naisi kohtuametisse vastu võtmast.“

Diplomeeritud jurist Susi-Tannebaum esitas seepeale kaebuse kohtupalati esimehele Jaak Reichmannile, sest tema hinnangul ei keelanud seadus naisi kohtuteenistusse võtmast. Naisadvokaadi kaebuse jättis rahuldamata aga ka kohtupalati esimees, tuues omalt poolt põhjenduseks, et kohtuameti kandidaadi ametisse määramine sõltub ainult kohtu esimehe soovist ning keegi ei saa teda seejuures sundida.

26. aprillil 1924. aastal esitas Susi-Tannebaum kaebuse juba riigikohtule, milles palus kohtupalati esimehe määrust muuta. 1. septembril 1924. aastal arutati kaebust riigikohtu üldkogus, ja leiti, et kaebus tuleb rahuldada, sest kohtupalati esimehe määrus oli küll formaalselt õige, kuid sisuliselt vale – Reichmann läks oma määruses mööda kaebuse sisust ehk küsimusest, kas kehtiv seadus lubab naisi kohtuteenistusse võtta või ei. Üldkogu kohustas kohtupalati esimeest tegema uue, nüüd juba seadusega kooskõlas oleva määruse.

On üllatav, et oma põhjenduses läheb riigikohus vaikides mööda Vene ajutise valitsuse 1917. aasta 5. augusti määrusest, pöördudes hoopis sama aasta 13. juunist pärit akti poole. Riigikohus asus seisukohale, et tulenevalt Venemaa haridusministri 13. juunil 1917. aastal avaldatud ringkirjast on naistel õigus astuda riigiteenistusse mistahes ametikohale. Seejärel pöördus riigikohus Eesti vabariigi põhiseaduse § 6 poole, mille kohaselt „Kõik Eesti kodanikud on seaduse ees ühetaolised. Ei või olla avalik-õiguslikke eesõigusi ja paheõigusi, mis olenevad sündimisest, usust, soost, seisusest või rahvusest.“ Sellega andis riigikohus tollastes oludes põhimõttelise tähtsusega arvamuse, et

nad kursuse lõpetamise puhul õiguse omandada riigiteenistusse astumiseks, mis langevad ära iseenesest kõik kahtlused sellel suhtes praegu Eesti Vabariigi maksimaalsete põhiseaduse (R.T.nr.113/114-1920.a.) § 6.põhjal, mis käib järgmiselt: „Ei või olla avalik-õiguslikke eesõigusi ja paheõigusi, mis olenevad sündimisest, usust, soost, seisusest või rahvusest.“

Ühtlasi tuleb märkida, et avalik-õiguslikel isikudel ja järelikult ka kõrgemas õppeasutuses ning riigiteenistuses astumise suhtes kõrgemas kodanikusesse astumisesse, andis see seadus naissoost isikule vastuvõetavaks õiguse, kui neil kõrgemast õppeasutusest on, Tartu ülikooli üliõpilasteks astuda ja viimase õiguseaduskonna kursuse lõpetamise puhul, kui nad Eesti Vabariigi kodanikkuses seisavad, kohtuameti kandidaatideks määrataks saada.

Seltoodud kaalutlustel tuleb tunnistada, et Eesti Vabariigi maksimaalsete põhiseadus ei keela naissoost isikuid, kes Eesti Vabariigi kodanikkuses seisavad ning Tartu ülikooli õiguseaduskonna kursuse lõpetanud ja kui neid mõned eriliselt, E.A.n.S. § 201.ette nähtud, isiklikult takistused ei keela kohtuteenistusse astumast, kohtuameti kandidaatideks vastu võtta, ja sellepärast

otsustas Riigikohtu üldkogu:
 Kohtupalati vanema esimehe kaevatud korraldus tühistada ja temale ette kirjutada ajaks uus seadusele vastav korraldus teha.-

Fragment riigikohtu otsusest Susi-Tannebaumi asjas

kehtiv seadus ei keela Eesti vabariigi naissoost kodanikke, kes on lõpetanud Tartu ülikooli ning kel puuduvad seaduses ettenähtud isiklikud takistused, kohtuteenistusse astumast.

Lõpp hea, kõik hea? Ehkki riigikohus oli oma kaaluka sõna öelnud ja Susi-Tannebaum sai riigikohtus võidu, ei istunud Eesti vabariigis kuni 1940. aasta lõpuni kohtunikutoolile ei Susi-Tannebaum ega ükski teine naine – kohtuameti kandidaadiks saamise üle otsustas kohtupalati esimees Reichmann (ametis kuni 1940. aasta augustini) isiklikult ega pidanud vastavalt kehtivale seadusele oma otsuseid põhjendama. •